

Kisâi mahlasını zühd hırkası giyip dervişlik külahı taşıdığı için aldığı söylenirse de terzilik yaptığı veya ailesi o adla anıldığı için bu mahlası almış olması da muhtemeldir. Kisâi bir şiirinde yaşlılıktan şikâyet ederken 26 Şevval 341'de (16 Mart 953) doğduğunu, bu şiiri yazdığı sırada elli yaşında olduğunu söyler. Bir başka şiirinden de onun 391 (1001) yılından veya ondan kısa bir süre sonra ölmüş olabileceği sonucunu çıkarılabilir. Kisâi hakkında bilgi veren kaynaklarda onun Sâmânîler devrinin sonlarına doğru Sâmânî veziri Bel'amî ailesinin hizmetine girdiği, onlardan himaye gördüğü, Sâmânîler'in yıkılışından sonra Gazneliler'in sarayında yaşadığı kaydedilmektedir. Bundan dolayı Avfî kendisini Âl-i Sebük Tegin şairlerinden sayar. Kisâi'nin Gazneli Sultan Mahmud için söylediği methiye Avfî'nin *Lübâbü'l-elbâb* adlı eserinde nakledilmiştir.

Kisâi'nin VI. (XII.) yüzyıla kadar mevcut olduğu bilinen divanı daha sonra kaybolmuştur. Bugün elde bulunan şiirleri tezkiyeler, edebiyat ve lugat kitaplarından derlenmiştir. 392 beyitten ibaret bu şiirler geniş bir incelemeyle birlikte Mehdi-i Dirahşân tarafından *Eş'âr-ı Hakîm Kisâi-yi Mervezi ve Tahkîk der Zindegân ve Âşâr-ı ü* adıyla yayımlanmıştır (Tahran 1364 hş./1985).

Kisâi, daha yaşadığı devirden itibaren dinî ve ahlâkî şiirlerin öncüsü olarak büyük bir şöhrete kavuşmuştur. Onu dinî konuları işleyen şairlerin önde gelenleri arasında sayan Avfî, Ehl-i beyt hakkındaki manzum menkıbelerini nakletmiştir. İsmâîlî şairi Nâsır-ı Hüsrev de vaaz ve nasihat türünde birkaç kasidesinin sonunda Kisâi'nin adını anmış, onun dinî konulardaki kasidelerinin kendisinininkinden üstün olduğunu söylemiştir. Kazvî'nin VI. (XII.) yüzyılın ortalarına doğru yazdığı Şiâ bûyûklerinin hal tercümesine dair *Kitâbü'n-Nakz*'inde Kisâi'yi Şîfî şairleri arasında anmıştır. Kisâi'nin dinî şiirleri sanat ve süsten arınmış, yalın ve kolay anlaşılır niteliktedir. Geniş bir hayal gücünün ürünü olan din dışı şiirlerindeki tabiat tasvirleri çok güzeldir. Bu tür şiirlerinde şekilden çok renkleri ön plana çıkarmış, âdeta sözlerle resim yapmıştır. Kisâi'nin bazı şiirleri başka şairlerin şiirlerine karışmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû'r-Reşid Abdülcelîl-i Kazvî'nin, *Kitâbü'n-Nakz* (nşr. Seyyid Celâleddin Hüseyinî Urmevî), Tahran 1331 hş., s. 252, 628; Râdûyânî, *Tercümânü'l-belâga* (nşr. Ahmed Ateş), İstanbul 1949, s. 13, 22, 46, 47, 104; Nizâmî-i Arûzî, *Çehâr Makâle*, Tahran 1956, s. 89-97; Emin Ahmed-i Râzî,

Heft İklim, Tahran 1340 hş./1961, II, 7-9; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuṣṣahâ*, Tahran 1295, I, 482-485; Mehdi-i Dirahşân, *Eş'âr-ı Hakîm Kisâi-yi Mervezi ve Tahkîk der Zindegân ve Âşâr-ı ü*, Tahran 1364 hş./1985; M. Emin Riyâhî, *Kisâi-yi Mervezi, Zindegî, Endişe ve Şi'r-i ü*, Tahran 1367 hş./1988; Ca'fer Şiâr, *Güzide-i Eş'âr-ı Kisâi*, Tahran 1366 hş./1987; Tefvîk Hâşimpûr-i Sübhânî, *Ferrûhi-yi Sislânî ve Kisâi-yi Mervezi*, Tahran 1368 hş./1989; Bediüzzaman Fûrûzanfer, "Kisâi-yi Mervezi", *Armağan*, I, Tahran 1309 hş./1930, s. 27-34; Abbas İkbâl, "Kisâi-yi Mervezi", *İrânşehr*, I, Berlin 1340, s. 337-341; Ali Kavim, "Kisâi-yi Mervezi", *Armağan*, XXIV (1328 hş./1949), s. 241-251; J. H. Kramers, "Kisâi", *IA*, VI, 824-825; a.mlf. - [J. T. P. De Bruijn], "Kisâi", *El²* (Fr.), V, 172-173.

MÜRSEL ÖZTÜRK

KİSRÂ (كسرى)

Araplar'ın Sâsânî hükümdarları için kullandıkları unvan.

Sâsânî kral isimlerinden Hüsrev'in Sür-yânice'de aldığı Kesrô (Kösrô) şeklinden Arapçalaştırılmış ve "Sâsânî hükümdarı" mânasında cins ismi / unvan olarak kullanılmıştır; ayrıca bu kelimeyle "âl-i kistrâ, arz-ı kistrâ, Medâin-i kistrâ, eyvân-ı kistrâ, tâk-ı kistrâ" tamlamalarının yapıldığı görülür. Kisrevî, kistrî, kisrevânî sıfatları da "kistrâya ait veya onunla ilgili" anlamında kaliteli kumaş vb. için kullanılmıştır; Hz. Peygamber'in kisrevânî bir cübbesinin bulunduğu rivayet edilir (Müslim, "Libâs", 10).

Gassânîler ve Kuzevbatı Arabistan halkı kaysere (Bizans imparatoru), Lahmîler ve Kuzevdoğu Arabistan halkı da kistrâyı en büyük hükümdar olarak kabul ediyorlardı. Resûl-i Ekrem'in büyük dedesi Hâşim b. Abdümenâf'ın kayserden ticarî imtiyazlar elde etmesine karşılık kardeşi Nevfel de İran'a giderek kistrâdan benzeri imtiyazlar almıştı (İbn Sa'd, I, 75, 78; İbn Habîb, s. 41-45; Taberî, *Târîh*, II, 252). İslâm'ın Mekke dönemi yıllarında Bizans-Sâsânî savaşları sırasında müşrikler ateşperest kistrânın, müslümanlar ise Ehl-i kitap kayserin tarafını tutmuşlardı (er-Rûm 30/1-5; Taberî, *Câmî'u'l-beyân*, XXI, 15-21). Kistrâ şair ve edipler arasında da büyük gücü, zenginliği ve görkemli hayatıyla kaysere eş tutulmuş, gerek Câhiliye gerekse İslâm şiirinde her zaman onunla birlikte güç ve servet sembolü sayılmıştır. Çeşitli kaynaklarda kistrânın tâcı, tahtı, hazinesi, kılıcı, zırhı, sarayının halı, mobilya ve eşyası lüks ve ihtişam unsurları olarak tasvir edilmiştir. Öte yandan kayserle kistrânın

bu hayatlarına karşılık Hz. Peygamber'in sade hayatına dikkat çekilmiştir. Hz. Ömer'in, üzerinde uyuduğu hasırın izi yüzüne çıkmış olan Resûl-i Ekrem'in bu sade hayatını kistrâ ve kayserin lüks hayatlarıyla karşılaştırdığı nakledilir (Buhârî, "Tefsîr", 66/2; İbn Mâce, "Zühd", 11). Hz. Peygamber insanları İslâm'a çağırırken onlara kayser ve kistrânın hazinelerini vad etmiş ve bu hazinelerin bir gün müslümanlar tarafından Allah yolunda harcanacağını bildirmiştir (Buhârî, "Farzû'l-ḥumus", 8, "Eymân", 3, "Cihâd", 157; Müslim, "Fiten", 75; Vâkıdî, II, 460). Diğer bir rivayet, kistrânın Beytülebyaz denilen muhteşem sarayının ve hazinelerinin müslümanların eline geçeceği şeklindedir (*Müsned*, V, 86, 88, 89; Müslim, "Fiten", 78, "İmâre", 10).

Hudeybiye Antlaşması müzakereleri sırasında Kureys elçisi olarak Resûl-i Ekrem'e gelen Urve b. Mes'ûd'un geri döndükten sonra Mekke ileri gelenlerine, "Birçok krala, kaysere, kistrâya ve necâşîye (Habeş hükümdarı) elçi gittim; fakat Muhammed kadar saygı görenine rastlamadım" dediği kaydedilir (Buhârî, "Şurûṭ", 15; İbn Hişâm, III, 314; Taberî, *Târîh*, II, 627). Hz. Peygamber, dönemin bazı devlet başkanlarına İslâm'a davet mektupları gönderdiği sırada (7/628) II. Hüsrev Pervîz'e de Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî ile bir mektup göndermiş, onun elçiye hakarete bulunarak mektubu yırtması üzerine kistrânın mülkünün paramparça olması için beddua etmiştir. Daha sonra II. Pervîz'in isteğiyle San'a Valisi Bâzân'ın gönderdiği elçileri güler yüzle karşılayan Resûl-i Ekrem onları İslâm'a davet etmiş, bu arada kistrânın o gece oğlu tarafından öldürüldüğünü haber vermiştir. Elçilerin durumu kendisine anlatmasından sonra haberin doğru olduğunu öğrenen Bâzân İslâmiyet'i kabul etmiş ve Hz. Peygamber tarafından valilik görevinde bırakılmıştır. Sâsânî kistrâları içerisinde en çok meşhur olan Enûşirvân klasik Arap, Fars ve Türk edebiyatlarına konu olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "ksr" md.; *Müsned*, V, 86, 88, 89; Buhârî, "Tefsîr", 66/2, "Farzû'l-ḥumus", 8, "Şurûṭ", 15, "Eymân", 3, "Cihâd", 157; Müslim, "Fiten", 75, 78, "İmâre", 10, "Libâs", 10; İbn Mâce, "Zühd", 11; Vâkıdî, *el-Megâzî*, II, 460; İbn Hişâm, *es-Sire*, I, 69; II, 522; III, 222, 314; IV, 607; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 75, 78; İbn Habîb, *el-Münemmak*, s. 41-45; İbn Kuteybe, *Üyûn-nû'l-aḥbâr*, I, 52, 156, 314, 359; II, 371; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 94, 98, 139-140, 147, 166-167, 172, 176, 252, 569, 572, 627, 654-656; III,

112, 578; IV, 11, 18, 19, 21-22; IX, 317; a.mlf., *Câmi'ü'l-beyân*, XXI, 15-21; Mes'ûdî, *Mürûcû'z-zeheb* (Abdülhamîd), I, 263 vd.; Eddî Şîr, *Kitâbü'l-El-fâzî'l-Fârisiyyeti'l-mu'arreb*, Beyrut 1908, s. 54; Cl. Huart, "Kisrâ", *IA*, VI, 825; M. Morony, "Kisrâ", *EP* (Ing.), V, 184-185; Mustafa Fayda, "Bâzân", *DIA*, V, 283-284.

CASİM AVCI

KISSLING, Hans Joachim

(1912-1985)

Alman şarkiyatçısı ve Türkologu.

Münih'te doğdu. Münih, Viyana ve Breslau üniversitelerinde şarkiyat, Altaistik, İranistik ve amme hukuku okudu. Hocaları arasında Gotthelf Bergsträsser, Fritz Hommel, Karl Süßheim, Franz Taeschner, Wilhelm Geiger, Herbert Jansky, Teodor Seif, Carl Brockelmann ve Friedrich Giese gibi ünlü isimler bulunmaktadır. Giese'nin yanında hazırladığı *Die Sprache des 'Âşıkpaşâzâde. Eine Studie zur osmanisch-türkischen Sprachgeschichte* başlıklı teziyle 1935'te doktor oldu. Ertesi yıl Leipzig Üniversitesi'ne bağlı Orientalisches Institut'ta asistan olarak göreve başladı. II. Dünya Savaşı'na rastlayan askerliği sırasında Fransa, Rusya ve Balkanlar'da bulundu ve çok dil bilmesinden dolayı genellikle mütercimlik yaptı. 1942-1943 yıllarında Alman Dışişleri Bakanlığı'nda ilmi araştırmacılık görevinde bulundu. 1949'da Münih Üniversitesi'nde Türkoloji bölümünün başkanı Franz Babinger'in yanında hazırladığı *Beiträge zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert* adlı doçentlik tezinin kabulü üzerine bu enstitüye doçent, 1959'da da emekliye ayrılan Babinger'in yerine tayin edilerek profesör oldu; 1980 yılındaki emekliliğine kadar bölümün gelişmesine büyük katkılarda bulundu. 10 Ekim 1985'te Münih'te öldü. 1975'te Almanya'nın önemli ilmi kuruluşlarından Bayerische Akademie der Wissenschaften'e üye seçilmiş ve Palermo Üniversitesi'ne bağlı Centro Internazionale di Studio Albenesi'ye de şeref üyesi olarak kabul edilmişti. Ayrıca öğrencileri ve meslektaşları onun 60. doğum yılı armağanı olarak bir kitap hazırlamışlardır (bk. bibl.).

Dil öğrenmeye çok kabiliyeti olan Kissling'in kırk civarında Batı, Doğu ve Afrika dilini bildiği rivayet edilmektedir. Türkoloji, Osmanlı tarihi, Osmanlı dönemi tasavvuf tarihi ve tarihî coğrafya alanlarında çok sayıda eser kaleme alan Kissling özellikle tarikatların siyasî, toplumsal ve

pedagojik rolleri üzerindeki çalışmalarıyla tasavvuf tarihine önemli katkılarda bulunmuştur. Osmanlı tarihi araştırmalarının büyük bir kısmı II. Bayezid ve dönemi hakkındadır. II. Bayezid'in, babası Fâtih Sultan Mehmed ile oğlu Yavuz Sultan Selim'in arasında kaldığı için öneminin tarihçiler tarafından yeterince takdir edilemediği, halbuki Osmanlı Devleti'nin Ortadoğu'ya ve Doğu Akdeniz'e yayılmasını onun dönemindeki gelişmelerin mümkün kıldığı kanaatinde olan Kissling, II. Bayezid hakkında hayatının en önemli eserini yazmayı planlamış (Majer, LXV/2 [1988], s. 193), ancak ömrü buna yetmemiştir (*Dissertationes*, II, 207).

Eserleri. *Die Sprache des 'Âşıkpaşâzâde. Eine Studie zur osmanisch-türkischen Sprachgeschichte* (Breslau 1936); *Beiträge zur Kenntnis Thrakiens im 17. Jahrhundert* (Wiesbaden 1956); *'Uşâkîzâde's Lebensbeschreibungen berühmter Gelehrter und Gottesmänner des Osmanischen Reiches im 17. Jahrhundert (Zeyl-i dağâ'iq)* (Wiesbaden 1965); *Sultan Bâjezîd's II. Beziehungen zu Markgraf Francesco II. von Gonga-za* (München 1965); *Sammlung türkischer Redensarten* (Wiesbaden 1974); *Rechtsproblematiken in den christlich-muslimischen Beziehungen, vorab im Zeitalter der Türkenkriege* (Graz 1974); *Probleme der älteren osmanischen Schwarzmeerkartographie* (München 1978); *Hintergrundprobleme in der islamistischen Geschichtsforschung* (Graz 1979).

Kissling'in bu kitaplardan başka sayısı 100'ü geçen makale, kitap tanıtımı ve *The Encyclopaedia of Islam, Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas, Lexikon der Islamischen Welt* gibi ansiklopedi ve başvuru kitaplarına yazılmış maddesi bulunmaktadır. Ölümünden sonra Rudolf Trofenik tarafından makalelerinin büyük bir kısmı *Dissertationes orientales et balcanicae collectae* (I: *Das Derwischtum*, München 1986; II: *Sultan Bajezid II. und der Westen*, München 1988; III: *Die Osmanen und Europa*, München 1991) adı altındaki üç ciltlik bir seri içerisinde tekrar yayımlanmıştır. Kissling ayrıca Türkçe, Slavca, Arapça ve İtalyanca'dan çok sayıda tercüme yapmış, bu arada Ömer Seyfeddin, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin ve Peyami Safa'nın hikâye ve romanlarından bazılarını Almanca'ya çevirmiştir (eserlerinin tam listesi için bk. Schie-mann, s. 9-16).

BİBLİYOGRAFYA :

H. J. Kissling, *Dissertationes orientales et balcanicae collectae* (ed. R. Trofenik), München 1986-88, I, neşreden önsözü, II, 207; L. Schie-mann, "Schriftenverzeichnis Hans Joachim Kissling", *Islamkundliche Abhandlungen. Hans Joachim Kissling zum 60. Geburtstag gewidmet* (nşr. G. Majer), München 1974, s. 9-16; Necib el-Akiki, *el-Müstesrikûn*, Kahire 1980, II, 478; *Bibliographie der Deutschsprachigen Arabistik und Islamkunde* (ed. Fuat Sezgin), Frankfurt 1992, XV, 202-204; B. Moser-Weithmann, "Hans Joachim Kissling. Eine persönliche Erinnerung", *Münchener Zeitschrift für Balkankunde*, V, München 1984, s. 183-185; L. Kretzenbacher, "Hans Joachim Kissling (8.IX.1912 – 10.X.1985)", *SOF*, XLV (1986), s. 237-239; Bedriye Atsız, "Yaşayan Türkologlar-VIII. Hans Joachim Kissling", *TT*, IV/20 (1985), s. 127-128; Turgut Akpınar, "Kırtan Fazla Dil Konuşan Osmanlı Tarihçisi: Prof. Kissling", a.e., XI/62 (1989), s. 105-107; E. Krüger, "In Memoriam Hans Joachim Kissling", *ZBalk*, XXII/1 (1986), s. 2-3; H. G. Majer, "Hans Joachim Kissling (1912-1985)", *Isl.*, LXV/2 (1988), s. 191-199.

TURGUT AKPINAR

KİTAP

(bk. KİTAP).

el-KİTÂB

(الكتاب)

Sîbeveyhi
(ö. 180/796)

tarafından yazılan

ve *Kitâbü Sîbeveyhi* diye de anılan,
Arap gramerine dair
günümüze ulaşan ilk eser
(bk. SİBEVEYHİ).

KİTÂB-ı BAHİRİYYE

(كتاب بحرية)

Pîri Reis'in (ö. 962/1554)
Ege ve Akdeniz kıyılarını
tasvir eden coğrafi eseri.

Osmanlı coğrafyacısı ve kaptanı Pîri Reis tarafından hazırlanmış olan *Kitâb-ı Bahriyye*, Osmanlı coğrafya ve haritacılık tarihinin en önemli örneğini oluşturduğu gibi farklı ilimlerin de başlıca kaynak eseri özelliği taşır, bu açıdan Batı'daki benzerleriyle kıyaslanmayacak ölçüde şöhet kazanmıştır. Eserin mensur ve kısmen manzum olmak üzere iki telifi vardır. Ege ve Akdeniz'in tam bir portolan atlası olan *Kitâb-ı Bahriyye*'deki haritalar, hem gemicilerin kullanımı hem model alınarak yenilerinin yapımı amacıyla uzun süre muteber tutulmuştur.